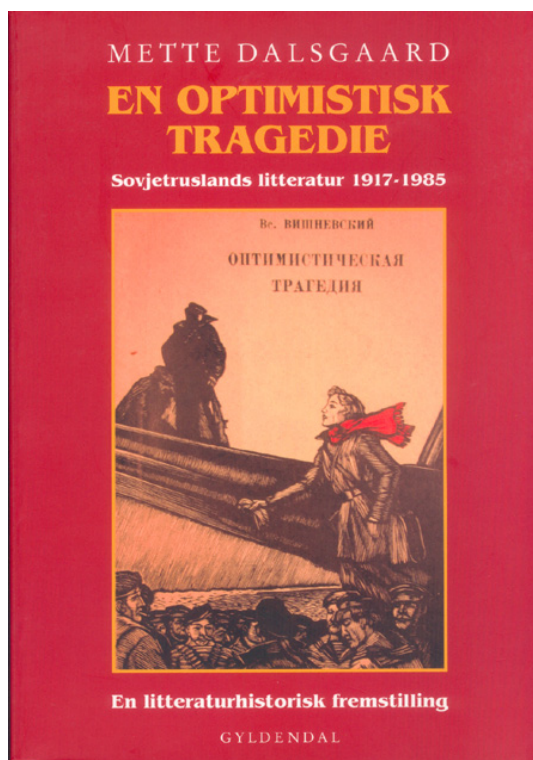

Tre bøger i tidens ånd

100 års russisk litteratur skildret med megen vægt på personalhistorie, de politiske forhold og samfundsforholdene

Mette Dalsgaard: *En optimistisk tragedie*. Gyldendal 2006. 414 s., 349 kr.

Af Kjeld Bjørnager

Mette Dalsgaard (herefter MD) har bragt et stort projekt til en god afslutning: tre omfattende bind om den russiske litteratur fra ca. 1890 frem til perestrojka-periodens begyndelse i midten af 1980-erne. Cirka 100 år af russisk litteratur under meget skiftende betingelser er her skildret levende og engageret – og med megen vægt på personalhistorie og alle litteraturens udenomsværker: de politiske forhold og samfundsforholdene.

Lad os blive som solen kaldte hun den første bog fra 2002 med en titel på en digtsamling af Konstantin Balmont – en titel som meget godt rammer den fandenivoldske udfarenhed hos de modernistiske digtere, som hun skriver om i den bog. *Den tunge lyre* blev titlen på det andet bind fra 2005 – taget fra betegnelsen på et bind digte af Vladislav Khodasevitj. Og denne titel spiller på emigrantdigternes tunge lod, som MD skildrede i dette bind. Dette bind er et virkelig pionerarbejde, for den russiske emigrantlitteratur har ikke tidligere været beskrevet på dansk. Tredje bind har titel i samme tradition: en central værktitel, nemlig fra Vsevolod Visjnevskijs skuespil *En optimistisk tragedie* – også en sigen-de titel, når bogen handler om litteraturen i Sovjettiden

med al dens tvungne optimisme og en underliggende tragedie. En fin leg med titlerne.

Alene det at gennemføre et så stort projekt aftvinger beundring og respekt. At jeg så som kollega har forhold over for nogle tilgange og har lyst til at problematisere et og andet og endda vil påpege nogle svipsere, det opfatter jeg som en anmelders opgave og pligt, og det ændrer ikke noget ved det væsentligste: at MD har gennemført et spændende og personligt projekt og præsenteret det flot.

Når nu MD giver sine tre bøger samme undertitel: *En litteraturhistorisk fremstilling*, så er det på sin plads at spørge, om 1917 var en litteraturhistorisk eller bare en historisk markør? Det er en gammel diskussion blandt specialister i russisk litteratur. Grundlaget for den diskussion er, at de litterære strømninger, som dominerede russisk litteratur før 1917, også var dem, der dominerede igennem det meste af tyverne. Nogle vil sige, at et egentligt skel i litteraturen først kom med Stalins kulturrevolution fra 1928, andre vil sige fra 1932, da man organisatorisk tog de første skridt til ensretning af litteraturen under den socialistiske realisme, andre igen vil sige 1934, hvor den første sovjetiske forfatterkongres cementerede denne ensretning. I sin nye bog berører MD ikke denne diskussion. For hende er 1917 det klare skillepunkt, og hun udbygger sit synspunkt ved at gøre sin "litteraturhistoriske" fremstilling historisk orienteret med detaljerede redegørelser for revolutionerne i 1917 (februar og oktober) og for Lenins rolle for kulturlivet, ligesom politiske forhold op gennem sovjet-tiden løbende skildres.

Det kan siges at være i fin harmoni med dette synspunkt, at MD så også lader det litterære få en mindre rolle i forhold til det personalhistoriske. Der er ingen tvivl om, at Maksim Gorkijs navn er centralt i Sovjetlitteraturen, men hvor betydningsfuldt er det egentlig, hvis man skulle se "litteraturhistorisk" på hans værk? Er han ikke en forfatter, som tiden er løbet fra med stormskridt? Hans små, store helte i proletariatet, hans ret enøjet ideologisk opbyggede skuespil og romaner? Hans overlæssede og uelegante stil? Så set i lyset af en revision af Gorkijs litterære betydning er det måske meget rimeligt kun at afsætte 1½ side til hans værker, men hvorfor så 11½ om hans personlige forhold? Er det bare, fordi der er mange gode historier at hente der?

Sergej Jesenin har i modsætning til Gorkij aldrig været promoveret af det officielle Sovjet, men op til i dag har han bevaret en kultstatus blandt de russiske poesielskere (og dem er der mange af i det land). Jesenins digtning og den dyrkelse, der findes af den i Rusland, er en af de gåder, som trænger til lidt formidlende og forkla-

rende hjælp, men også her bruger MD mest de sider, som hun tildeler Jesenin, på alle de skandalehistorier, som han rodede sig ind i, ikke mindst igennem sit ægteskab med den berømte barfodsdanserinde Isidora Duncan. Det virker næsten som ufrivillig selvironi, når MD i forbindelse med ægteparrets meget omtalte turne i USA skriver, at pressen der ikke skrev meget om hverken Duncans dans eller Jesenins digte. MD skriver heller ikke meget om Jesenins digte, men meget om skandalerne i hans liv.

MD er imponerende velorienteret i det hav af nye udgivelser, som har set dagens lys, efter at censuren i Sovjet blev slækket. Og det gør hendes fremstilling af de personallistoriske forhold til meget spændende læsning, men erindringer o.l. er jo præget af personlige oplevelser og personlige syn på forholdene, og i Sovjet var sladder den mest udbredte informationskilde. Det går f.eks. ud over en forfatter, som i mine øjne fortjener bedre: Aleksej Tolstoj. Han har fortjent en ikke ubetydelig plads i en litteraturhistorie bl.a. på grund af sin trilogi, som på russisk hedder "En lidelsesfærd" med titel efter et apokryft skrift fra det 12. århundrede om "Gudsmoders vandring gennem lidelserne" som billede på den russiske intelligencia i perioden fra tiden før revolutionen til tyvernes begyndelse. Uvist af hvilken grund mener MD, at den rette titel til det værk på dansk skulle være *Via dolorosa*, og forfatteren omtales ellers kun som et sladderobjekt mellem andre forfattere.

Og så en sproglig korrektion: en dramaturg på dansk er en person, oftest uddannet fra et dramaturgisk institut, som assisterer teaterledelsen i arbejdet med indsendte manuskripter, forberedelsen af skuespil til prøveforløb etc., men det er ikke en iscenesætter eller teaterinstruktør, som MD påstår ved at kalde såvel Stanislavskij, som Tairov og Ljubimov for dramaturger (s. 164, 24, 121, 321). Også dramatikeren og teaterhistorikeren Jevreinov (som konsekvent skrives som Jevrejnov) kaldes dramaturg (s. 22). Det ville være nærliggende at tro, at der var tale om en russisk kalke hos MD, men nej: ordet "dramaturg" på russisk betyder en dramtiker og ikke andet.

MD behandler mange værker, og selvfølgelig vil der være svipsere, som f.eks., hvor hun omtaler Jurij Trifonov (som efter min mening er en betydelig større skikkelse i det 20. århundredes russiske litteratur end MD gør ham til) – og ufrivilligt afslører, at hun kun kender et af hans værker som en titel, som hun så oversætter misvisende ved *Udvekslingen*, men den bog har intet med udveksling af hverken studenter eller fanger at gøre, men om *Byttehandel* med lejligheder. Et udbredt ikke-officielt marked i Sovjet. (Det kunne MD have læst om i en lille bog, som jeg har skrevet sammen med Helle Dalgaard. Den hedder *Portræt af et tiår. Sovjetlitteraturen 1965-1975* og udkom i Berlingske Leksikonbibliotek i 1976, men den kender MD tilsyneladende ikke.)

Udgivelsen af et trebindsværk om russisk litteratur er en begivenhed. Der er tidligere udgivet et trebinds-

værk, som dækker tiden fra grundlæggelsen af den russiske litteratur og hele vejen op til den tid, hvor Mette Dalsgaards bøger tager fat, nemlig Ad. Stender-Petersen: *Den russiske litteraturs historie*, der udkom i 1952 første gang og er genoptrykt mange gange siden og desuden har opnået fortjent international anerkendelse via en tysk oversættelse. Det er en fremstilling, hvor det historiske og personallistoriske stof er reduceret til næsten ingenting, og al vægt er lagt på en skildring af litteraturen og dens udvikling. Forfatteren til værket oplevede det som blomsten af et livs arbejde og skrev, at han i 1918 på anmodning af en redaktør havde suppleret en artikel om Tolstoj med en masse om den russiske mystiske folkesjæl, så redaktøren fik "den nødvendige sovs af mystik og myte og gådefuldhed og *âme russe* til resten. Jeg er lykkelig over at kunne sige, at jeg 35 år senere fik fjernet enhver form for sovs fra min *Russiske litteraturhistorie*." (*Politiken* 17. sept. 1953). I MDs skildring af russisk litteratur fra 1890 til 1985 er der ganske meget "sovs", men holdningen til, hvad "litteraturhistorie" er for noget, er åbenbart også ændret ganske betydeligt. Det blev udtrykt for nylig i *Weekendavisen* af Kirsten Thorup med ordene: "Der er sket en udvikling fra jeg debuterede i tresserne. Dengang skulle kunstnere så at sige være "bag" værket, det var værket, der skulle fremstilles, ikke kunstneren." (*Weekendavisen* 26. jan – 3. feb. 2007).

Og i lyset af en sådan udvikling så har MD skrevet tre bøger i tidens ånd.

Kjeld Bjørnager er lektor ved Slavisk Afdeling, Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.